

**POLITICI IMPERIALE OTOMANE ÎN „RE’ÂYA-LELE” DIN SPAȚIUL PRUTO-NISTREN
(SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XVI-LEA – ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XIX-LEA)**

BERCU Igor, doctorand, lector superior universitar,
Universitatea de Stat din Moldova

***Abstract:** The Ottoman Empire has been created on various judicial traditions and evolved during the centuries from a small principality (beylik) on the margins of the Islamic world to a world power. As a product of seizing numerous Islamic and Christian peoples with various ethno-cultural, social and political peculiarities, the Ottoman Empire becomes the sole political force to represent the Islâm.*

An important element in the consolidation of the Ottoman Empire in the north territories of Black Sea during the 15th-18th centuries were the territorial annexations and the subsequent

imposition of direct jurisdiction and Ottoman policies in different domains. As a result of these processes, there followed important administrative, economic, spiritual and demographic changes in the „re’âyas” created on the territory of the Principality of Moldavia.

Istoria Imperiului otoman a cunoscut mai multe perioade în cadrul evoluției sale politice. Fondat pe baze juridice multiple, pe parcursul secolelor, de la un mic principat (*beylik*), situat la frontierele lumii islamice, s-a transformat într-o putere mondială în timpul domniei lui Suleymân I Kânuni (1520-1566)¹. În acest sens este relevantă aserțiunea orientalistului francez Claude Cahen care remarca: „În ciuda slăbirii și, în cele din urmă, a desmembrării Imperiului otoman, nimeni nu poate contesta că totuși acesta a fost cea mai mare realizare a turcilor din punctul de vedere al formării de state și că tocmai istoria acestui imperiu se cunoaște cel mai bine”².

Rezultat al înglobării unui conglomerat de popoare islamice și creștine fiecare din ele având anumite particularități etno-culturale, sociale sau politice, se creaseră condiții benefice pentru afirmarea Imperiului otoman drept unica forță politică în evoluția *Islâm*-ului, ca religie și ca sistem de organizare a statelor lumii musulmane pe parcursul a mai mult de cinci secole. Noua realitate condiționa realizarea unicității comunității islamice, reprezentate de un singur *calif*, în persoana *sultân*-ilor otomani, după ce Selîm I intrase în stăpânirea sfintelor orașe Mecca și Medina, în anul 1517. Astfel „în cadrul acestei comunități musulmane, populațiile neislamice erau tratate după legea Șeriatului, dar prin prisma doctrinei hanefite, după numele lui Ebu-Hanife (699-769), care era doctrina susceptibilă de adaptări la condițiile noi ce se creau în desfășurarea istoriei Islamului”³.

Natura dreptului islamic al popoarelor și, în același timp, fundamentul pe care s-a constituit întreaga doctrină a „războiului sfânt”, a constatat divizarea lumii în două componente: „*dâr al-Islam*” (Casa Islamului) și „*dâr al-harb*” (Casa războiului)⁴. Teoretic otomanii ca adepți ai doctrinei hanefite, nu admiteau existența categoriei *dâr al-ahd* (Casa păcii), ca o categorie intermediară între „*dâr al-Islam*” (Casa Islamului) și „*dâr al-harb*” (Casa războiului), ci o considerau inclusă în „*dâr al-Islam*”, dar în practică ei au acceptat și chiar aplicat față de statele supuse, inclusiv Țările Române.

O importantă verigă în planul consolidării pozițiilor Imperiului otoman în spațiul nord-pontic l-a constituit cucerirea celor două cetăți de margine ale Țării Moldova, Chilia și Cetatea Albă, în vara anului 1484⁵. În acest sens prezintă interes ideea că „programul politic” al *sultân*-ului Mehmed al II-lea Fâtih până în ultima clipă prevedea reconstituirea teritorială a vechii împărății creștine răsăritene⁶. Fiind succesorul împăraților bizantini la acel moment Bâyezîd al II-lea Velî, după decesul tatălui său a continuat opera lui cucerind cele două cetăți de pe litoralul Mării Negre.

Conform relatărilor cronicarului turc Tursun-bey după ce cade Chilia și Cetatea Albă, *sultân*-ul „a numit în acele cetăți cadii și sangeacbey”⁷. Mențiunea este extrem de importantă, deoarece fiind martor ocular a evenimentelor și ocupînd funcții înalte în stat, el foarte bine cunoștea sistemul administrativ din Imperiul otoman. Astfel numirea *sancâkbeyi*-lor necesită și crearea unor noi unități administrative supuse Porții. Reținem, că alături de *sancâkbeyi* sunt trecuți și *kâdî*-i. La moment lipsește o a treia componentă din cadrul principalilor factori de decizie în organizarea administrativă a provinciilor de margine, *defterdâr*-ul, care nu întârzie să apară în documentele din secolul al XVI-lea. Ne permitem să susținem, că o asemenea gestionare a provinciilor otomane, poate fi considera ca un model de cel mai eficient control de către centru al periferiilor sale. *Sancâk*-ul era o unitate administrativă sub conducerea unui guvernator militar – *sancâkbey*-ul. La rîndul său *kâdî*-i dispuneau de exercițiul exclusiv al justiției, trebuind să cunoască toate problemele de ordin public sau privat, ca și aplicarea *kânun*-ului și *șeria*. Este adevărat că judecata *kâdî*-ului îi privea în principal pe musulmani, statul recunoscând o anumită autonomie judiciară, civilă și penală comunităților nemusulmane. Însă oricând un *zimmi*⁸ putea recurge la judecata *kâdî*-ului. De regulă, acest lucru se

¹ Andre Clot. Soliman Magnificul. București: Artemis, 1997.

² Claude Cahen. Pre-Ottoman Turkey. A general survey of the material and spiritual culture and history, c. 1071-1330, Londra: Sidgwick and Jackson, 1968, p. 369.

³ Ibidem, 326.

⁴ Coranul. Traducere din arabă: dr. Silvestru Octavian Isopescu, Chișinău: Cartier, 2005, p. 197-212.

⁵ Cronici turcești privind Țările Române. Extrase, Vol. I, Se. XV – mijlocul sec. XVII, Volum întocmit de Mihail Guboglu și Mustafa Mehmet, București: Editura Academiei, 1966, p. 131-236.

⁶ Ștefan S. Gorovei, Câteva însemnări pentru istoria relațiilor româno-otomane, în „România în Istoria Universală”, Vol. I, Iași, 1986, p. 38.

⁷ Cronici turcești privind... p. 78.

⁸ Populație creștină.

întîmpla atunci cînd era vorba de doi necredincioși, ce aparțineau unor comunități diferite, în plus, prezența *kâdi*-ului era obligatorie în orice proces intercomunitar, în care era implicat un musulman. *Sancâkbey*-ul nu putea aplica vre-o pedeapsă fără a obține, mai întîi, hotărîrea judecătorească a *kâdi*-ului, iar *kâdi*-ul nu putea personal să execute nici una din propriile lui sentințe. *Defterdâr*-ii la rîndul lor se ocupau de problemele financiare a provinciei. Otomanii considerau această împărțire a puterii în cadrul guvernării provinciilor cucerite ca esențială pentru o administrare dreaptă.

Pierderea celor două cetăți a cauzat și modificarea substanțială a statutului juridic al creștinilor față de musulmani. Practic locuitorii acestor circumscripții otomane au fost încadrați în *dâr al-Islâm* (Casa Islamului. Statutul musulmanilor interni sau *re'âyâ*-lelor¹, cuprinși între frontierele unui stat islamic, are la bază pe lângă prevederile coranice² și așa zisele „ordonanțe” sau „prescripții ale lui 'Umar (Omar)”³. Deși nu este un text autentic ci o sistematizare, un rezultat târziu al obligațiilor nemusulmanilor, în speță al creștinilor, rezumat alcătuit nu în timpul lui 'Umar I ibn el-Khattâb (634-644)⁴, ci parțial la sfîrșitul secolului al VIII-lea și în cea mai mare parte al secolului al IX-lea⁵, în temeiul unor practici și proceduri mai vechi, acest document are o importanță majoră.

Atât juriștii și practicienii timpului, cât și cele mai înalte autorități otomane, au ținut seama de aceste prevederi, ca și cum ele au fost stabilite de însuși 'Umar. Pentru o mai bună sesizare a statutului juridic al *re'âyâ*-lelor de pe teritoriul Moldovei vom trece în revistă unele prevederi din aceste „ordonanțe a lui 'Umar”:

„Cînd ați venit asupra noastră - se reproduc, în text, cuvintele creștinilor dintr-o scrisoare către 'Umar - noi v-am cerut aman [securitate] pentru noi, pentru familiile noastre, pentru bunurile noastre și pentru toți cei de credința noastră; (primindu-l) noi ne-am angajat față de dv. [la următoarele: să plătim îndată djizya și să fim umiliți]; de acum înainte să nu mai construim în orașele noastre și nici în împrejurimile lor nici mănăstiri, nici biserici, nici case patriarhale, nici schituri; nu vom mai repara lăcașurile (noastre de cult), care se vor afla în ruină și nici casele (noastre), care se găsesc în cartierele musulmane. Nu vom refuza defel intrarea musulmanilor în bisericile noastre, fie ziua, fie noaptea; pentru aceasta le vom lărgi ușile pentru a înlesni accesul trecătorilor și călătorilor aici; vom primi la noi pe orice călător musulman și-l vom găzdui [dându-i casă și masă] timp de trei zile; nu vom acorda adăpost dușmanilor statului (musulman), nici în bisericile noastre, nici în casele noastre și nu vom tăinuși față de musulmani nimic din ceea ce le-ar putea produce vre-o pagubă; nu vom învăța [nici noi], nici pe copiii noștri (Coranul), nu vom predica de fel (altora) legea noastră și nici nu vom chema pe nimeni la ea: dar nu vom împiedica pe nimeni dintre ai noștri să îmbrățișeze Islamul, dacă aceasta îi va fi vrerea.

[În public] îi vom trata pe musulmani cu cinste și considerație și ne vom ridica de pe locurile noastre dacă ei vor dori să se așeze.

Nu ne vom asimila deloc lor în ceea ce privește veșmintele, nici calancoua, nici turbanul, nici încălțările, și nici în felul de tundere sau aranjare a părului.

Nu vom folosi de loc expresiile lor (uzuale) în graiul nostru și nici nu le vom împrumuta porecele.

Nu ne vom servi de șei cînd vom merge călare, nici nu vom purta sabie asupra noastră; nu vom fabrica deloc arme [și săbii] și nici nu le vom purta asupra noastră [într-un oraș sau pe drumurile musulmane]; nu ne vom face deloc petreceri cu caracter arabe; nu vom vinde deloc băuturi fermentate (khoumour).

Ne vom rade (doar) părțile anterioare ale capului și vom păstra aceleași forme ale veșmintelor noastre ca în trecut (...); vom face să nu se vadă crucile noastre [pe biserici și] la ceremonii, nici

¹ *Re'âyâ* înseamnă „turmă”. În Imperiul otoman prin acest termen erau desemnați până în sec. XVII doar contribuabilii nemusulmani. După această dată s-a impus treptat practica desemnării prin termenul respectiv atât a contribuabililor nemusulmani, cât și musulmani. Astfel cînd este vorba de unitățile teritorial-administrative otomane formate pe parcurs pe teritoriul Țării Moldovei, desemnare lor prin termenul „reia” este pur convențională. În dependență de statutul circumscripției și cine o administrează, este preferabilă utilizarea terminologiei oficiale: *sancâkbeyi-lic*, *kâza*, *beylerbeyi-lic*.

² Ne referim la versetul IX, 29 privind plata cizye (ar. *djije*), care prescrie „Luptați-vă împotriva celor ce nu cred în Dumnezeu și în ziua de apoi și nu opresc ceea ce a oprit Dumnezeu și trimisul Său și nu mărturisesc mărturia adevărului-dintre cei cărora li s-a dat scriptura - pînă ce nu dau tributul din mână și nu sînt umiliți”.

³ Mihai Maxim, Țările Române și Înalta Poartă. Cadrul juridic al relațiilor româno-otomane în Evul Mediu, București: Editura Enciclopedică, 1993, p. 169.

⁴ *Ibidem*.

⁵ И.И. Петрушевский, Ислам в Иране в VII-XV веках, Ленинград, 1966, стр. 169.

cărțile noastre [sfinte] pe nici una din străzile frecventate de musulmani și nici în piețele lor. [Nu vom etala idolatria, nici nu-l vom îndemna pe alții la aceasta].

(...) În bisericile noastre nu vom trage clopotele decât foarte încet și nu vom ridica deloc vocea la rugăciune [și la cântările noastre religioase], când un musulman va fi de față; vom face să nu se audă deloc bocetele, când ne petrecem morții; (...) nu vom ține în mână pe stradă lumânări (aprinse) (...); [nu ne vom aduna împreună într-un cartier musulman, nici în prezența musulmanilor]; nu ne vom îngropa morții în apropierea (cartierelor) musulmanilor, (...) nu vom lovi niciodată un musulman.

Nu vom lua deloc robi dintre persoanele, care sânt destinate prin partaj musulmanilor; nu vom căuta deloc să avem case [mai înalte decât ale musulmanilor] cu vederea spre interiorul locuințelor acestora.

Acestea sânt condițiile la care am subscris noi toți și membrii neamului nostru și în schimbul cărora am primit âmân. Dacă vom încălca [dacă cineva dintre noi va încălca] vreuna din aceste condiții, acceptate de noi, atunci musulmanii nu vor mai avea nici o obligație (zimmet) de respectat față de noi [față de acela] și le va fi permis și îngăduit să ne trateze [să-l trateze] ca pe răzvrățiți și rebeli [răzvrătit și rebel].”¹.

Primul lucru care imediat se aruncă în ochi, dacă facem o analiză cât de succintă a acestui document, este imensa disproporția dintre drepturile creștinilor și obligațiile lor. Ei apar într-o poziție net inferioară față de musulmani.

Pornind de la această sursă și de la teoria și practica juridică musulmană acumulată de-a lungul veacurilor, juriștii musulmani au grupat obligațiile *zimii*-lor dintr-un stat islamic în două categorii: 6 obligații “absolut necesare” iar alte 6 doar “dezirabile”.

Potrivit celor 6 obligații “absolut necesare”, *re’âyâ*-lele otomane erau obligate:

„1. Să plătească - fiecare bărbat adult, liber și sănătos - capitația (dijizya), pe trei categorii, în funcție de mărimea averii, ori în funcție de practica locală, impozitul funciar - haraci, al cărui quantum se fixa în raport cu întinderea și calitatea pământului, ori cu felul culturii și mărimea recoltei; 2-4. Să manifeste o atitudine plină de respect pentru religia și practicile musulmane, pentru Profet și Coran, pentru viața și proprietatea musulmanilor; 5. Să nu întrețină relații sexuale, și cu atât mai mult, să nu se căsătorească cu femei musulmane; 6. Să nu ajute în nici un fel pe dușmanii Islamului, pe harbî-i, să nu le acorde azil, să nu le divulge tainele Islamului și să nu cadă la înțelegere cu ei.”².

Obligațiile “dezirabile” respectarea cărora depindea de societate, spațiu și timp erau următoarele:

„1. În relațiile comerciale cu musulmanii, zimi-ii nu trebuiau să vândă acestora vin, să le dea camătă, să bea vin sau să mănânce carne de porc în public, adică de față cu musulmanii; 2. Pentru a putea fi deosebiți de musulmani, trebuiau să poarte anumite semne specifice (un petec galben, etc.) pe haine; 3. Să nu meargă călare, decât pe măgari și catâri, dar fără șea, și să nu poarte arme; 4. Să nu-și construiască locuințe mai înalte decât ale musulmanilor, ci egale sau de preferință mai joase; 5. Să nu-și ridice lăcașuri de cult prea aproape de musulmani (de locuințele lor), iar clopotele și rugăciunile lor să nu deranjeze musulmanii; 6. Să nu-și bocească prea tare morții, care nu pot fi îngropați prea aproape de cartierele musulmane.”³.

Dacă vorbim despre traducerea în viață a acestor prevederi de către otomani în teritoriile creștine trecute sub directa administrație a Imperiului otoman, putem observa următorul fapt, că a existat tot timpul tendința autorităților de a încălca sau a îngrădi tot mai mult acest statut, după cum la rândul lor, nemusulmanii au căutat să ocolească prin diverse modalități restricțiile impuse.

Supusul nemusulman din Imperiul era numit (*zimmi*), iar străinul (*muste’min*)⁴. Deci, populația nemusulmană trecută sub directa jurisdicție a Porții otoman, după expediția lui Bayezid al II-lea din 1484, finalizată cu cucerirea Chiliei și Cetății Albe, poate fi identificată prin termenul de *zimmi*. Într-un studiu fundamental, cercetătorul Antonie Fattal formulează astfel concluziile privitoare la statutul *zimmi*-ilor: „*Dimmi-ul nu e nici un fel egal musulmanului. El este apăsător de inegalitatea socială și constituie o castă disprețuită de inegalitate privind drepturile individuale: de inegalitatea la plata*

¹ Ibidem, p. 169-171.

² Ibidem, p. 171-172.

³ Ibidem, p. 172.

⁴ Viorel Panaite, Pace, război și comerț în Islam, Țările Române și dreptul otoman al popoarelor (secolele XV-XVII), București: Editura B.I.C.ALL., 1993, p. 395.

*impozitelor; de inegalitatea în fața justiției, pentru că mărturia sa nu este admisă de tribunalele musulmane și pentru că în cazul egalității de delict el nu beneficiază de egalitate de pedeapsă*¹.

Otomanii din plin au folosit instituția *amân*-ului în relațiile cu nemusulmanii, atât în timp de pace, cât și în timp de războaie. În 1484, când „*necredincioșii*” din Chilia „*au cerut (amân) ..., padișahul la rîndul său, i-a iertat*”². La fel Cetatea Albă, predîndu-se, a „*cerut îndurare și (sultanul Bayezid al II-lea) i-a acordat-o*”³. Din punct de vedere strict juridic, otomanii au fundamentat statutul comunităților musulmane din imperiu (în special, sistemul *millet* „comunitate religioasă” pe instituția *amân*-ului (protecție, iertare, siguranță).

Soarta orașenilor, după ce otomanii cuceresc cele două cetăți a fost diferită. Unii au fost deportați, și au colonizat capitala și orașul Eski Biga situat în Anatolia, alții transformați în sclavi, iar tinerii trimiși la Istanbul și încorporați în unitățile de *yeniceri*⁴. Astfel, Imperiul otoman pentru un control mai eficace a teritoriilor cucerite și trecute sub directă s-a administrare, folosește cunoscutul procedeu de strămutare a populației supuse în interiorul hotarelor sale, un prim exercițiu în acest sens îl face regele Babilonului Nubakadnesar după cucerirea Iudeii și Ierusalimului în 585 a. Ch., când au loc deportări masive a iudeilor în capitala babiloniană (până în 539/538 a. Ch.).

Pe lângă schimbări de ordin politico-administrativ, statut juridic, situație etnică, intervin anumite modificări de ordin spiritual. Cronicarul Mehmed Neșri remarcă că după ce otomanii au ridicat steagul deasupra Chilieii „*Ei au transformat bisericile în moschee (meşgid)*”⁵. Documentele de arhivă ne atestă și ridicarea de noi edificii pioase în „*re'âyâ-lele*” otomane după înființare, ca de exemplu moscheia din satul Ursoaia, *beylerbeilic*-ul Bender⁶.

Impactul politic produs la sfârșitul secolului XV-lea – primele decenii ale secolului al XVI-lea în zona de nord a Mării Negre, anterior parte componentă a Țării moldovei, a generat substanțiale transformări de ordin politic, administrativ, economic și social. Pierderea Chilieii „*care e cheia și poarta a toată Țara Moldovei și Ungariei și a Țerii de la Dunăre*”⁷, iar „*Cetatea Albă care e cheia și poarta pentru toată Polonia, Rusia, Tataria și toată Marea Neagră*”⁸ a creat o problemă nu de ordin zonal, ci de ordin internațional.

Expediția *sultân*-ului Suleyman Magnificul împotriva Țării Moldovei la 1538, posibil generată și de pretențiile justificate în baza „drepturilor” care-i reveneau din moștenirea ungurească după ce regatul Ungariei a suferit cumplită înfrângere de la Mohacs, 28 august 1526, s-a soldat cu anexarea cetății Tighina cu întreg teritoriul Bugeacului. Cetatea reconstruită, denumită Bender cu teritoriul aferent a format un nou *sancâkbeyi*-lic în frunte cu „Hasan” la 1539⁹.

Noua anexare și mai mult a complicat situația Țării Moldovei în plan strategic. De acum înainte la numirea domnitorilor din Țara Moldovei, susținerea din partea *sancâkbeyi*-ului de Bender deseori era hotărâtoare.

Perioada anilor 1544-1555 se caracterizează prin dese ciocniri de hotar, ce aveau loc între polonezi și otomani în zona nord-pontică. Reglementând problema Pocuției prin tratatul de la Hîrlău din 22 iunie 1553¹⁰, între regele Sigismund August și domnul Țării Moldovei Alexandru Lăpușeanu, Coroana poloneză insista asupra teritoriilor de *serhat* a Porții.

Administrația otomană conștientă de importanța deosebită, pe care o reprezentau „*re'âya-lele*” constituite între Prut și Nistru, a întreprins un șir de măsuri pentru a-și consolida pozițiile sale. Printre ele se înscriu și înființarea sau reinființarea unor așezări, inițial, de tip rural, de regulă în locuri ce prezentau o importanță strategică însemnată, care cu timpul se vor transforma în puternice cetăți. Ca mărturie în acest sens ne servește *fermân*-ul *pâdișâh*-ului din 15 ianuarie 1560, prin care se confirmă

¹ Antonie Fattal, Le statut legal non-musulmans en pays d'Islam, Beyrouth, 1958, p. 370.

² Cronici turcești privind..., p. 98.

³ Ibidem.

⁴ Nicoară Beldiceanu, La conquete Ottomane de cites marchandes de Kilia et Cetatea Albă par Baiazid II, în „Sudost-Forschungen”, vol. XXIII, 1964, p. 77.

⁵ Cronici turcești privind..., p. 130.

⁶ ANRM, F.1, inv.1, d. 442, f. 1.

⁷ Nicolae Iorga, Studii istorice asupra Chilieii și Cetății Albe, București, 1899, p. 158.

⁸ Ibidem.

⁹ M. Guboglu, Inscricția sultanului Suleiman Magnificul în urma expediției în Moldova (1538/945), în “Studii. Revista de istorie”, nr. 2-3, 1956, p. 119.

¹⁰ Ilie Corfus, Documente privitoare la Istoria României culese din arhivele polone. Secolul al XVI-lea, București: Editura Academiei, 1979, p. 166-177.

„vv. Moldovei, primirea unei scrisori privind stăpînirea „Violetului” său, dorința beiului (Hasan) al Akkermanului de a înființa un sat lîngă locul zis Ismail”¹.

Un pas important pentru un control strict a curții domnești de către Poartă, a fost mutarea capitalei Țării Moldovei de la Suceava la Iași în anul 1564. Pârghii decisive în acest sens îl jucau unitățile teritorial-administrative otomane situate în zona Pruto-nistreană. În caz de necesitate, efectivele *akingi*-lor într-un timp maxim util ajungeau la Iași.

O ultimă componentă în consolidarea acestui semicerc în jurul Țării Moldovei o constituie cucerirea cetății Hotin la 1711 și transformarea ei în „*re'âya*” 1713². Pe data de 24 octombrie 1715 a sosit un *ceavus-başa* cu ferman împărătesc cu ordin ca Abdi-paşa „să rămînă paznic și *seraşcher la Hotin*”³. Pe moment, Imperiul otoman primea posibilitatea unui control riguros asupra regatului Poloniei, dar și a unei eventuale colaborări ruso-poloneze contra sa.

Perioada secolului XVIII se caracterizează printr-o serie de războaie cu implicația directă a celor trei imperii: Imperiul otoman, Imperiul Habsburgilor și Imperiul rus. „*Re'âya-lele*” Pruto-nistrene au devenit un teatru nemijlocit de desfășurare a operațiunilor militare.

În concluzii:

1. Politicile imperiale promovate de otomani în provinciile cucerite se bazau pe tradițiile seculare a popoarelor turce, arabe și bizantine.

2. De regulă, imediat după cucerire spațiile și provinciile ce prezentau interes strategic pentru otomani erau transformate în unități administrativ-teritoriale trecute supt directă jurisdicție a Porții.

3. Noua calitate presupune și o nouă administrare, reprezentată prin *bey*, *kâdi-i* și *defterdâr-i*. O asemenea organizare permite o gestiune maxim de eficace din partea centrului a periferiilor (*serhat*).

4. Organizând aceste „*re'âya-le*” de-a lungul hotarelor Țării Moldovei, Imperiul otoman urmărea drept scop un control strict a politicii interne și externe promovate de Țara Moldovei, dar și crearea unei piste strategice pentru desfășurarea viitoarelor expediții militare contra Poloniei, Ungariei și Rusiei.

5. Trecerea sub directă administrare otomană, presupunea și schimbarea statutului populației creștine, conformate dreptului islamic.

6. Pentru a preîntâmpina viitoarele revolte ale creștinilor în „*re'âya-le*”, dar și intențiile de reunificare cu Țara Moldovei s-au utilizat procedee de strămutare forțată a populației autohtone în provinciile interne ale Imperiului otoman.

7. Deși otomanii a transformat unele biserici creștine în moschee și au construit noi edificii musulmane, remarcăm o anumită toleranță față de alte confesiuni.

8. În general, politica Imperiului otoman promovată în provinciile trecute sub directă administrare de către Poartă se înscrie în spectrul tradițional al politicilor imperiale.

¹ Catalogul documentelor turcești, Vol. II (1455-1829), întocmit de Mihail Guboglo, București: Editura Arhivelor Statului, 1965, p.25.

² Ion Gumenăi, Istoria ținutului Hotin. De la origini până la 1806, Chișinău: CIVITAS, 2002, p.176.

³ Nistor Camarino, Cronica Ghiculeștilor; Istoria Moldovei între anii 1661-1729, București: Editura Academiei, 1965, p. 171.